

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ

Програма для аспірантів (Перша частина)

Наука як предмет філософського осмислення

Філософські презентації сучасної науки: наука як система знань, дослідницька діяльність, соціальний інститут. Культурно-історичні та цивілізаційні виміри науки.

Особливості дисциплінарного становлення філософії науки. Моделі розвитку наукового знання в межах позитивізму і постпозитивізму (О.Конт, Б.Рассел, Л.Вітгенштайн, К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатос, П.Феєрабенд). Предмет і проблематика філософії науки. Філософія науки як методологія, епістемологія і соціологія наукового пізнання.

Наука як сутнісне явище Нового часу. Об'єктивність та новітність як ідеали класичної науки. Наука і цінності техногенної цивілізації: автономія людини, свобода, вибір. Ідея перетворення світу та підкорення природи як засаднича цінність техногенної цивілізації. Домінуюча роль раціональності. Протиставлення людини та природи. Вичерпаність типу цивілізаційного прогресу на основі класичної наукової раціональності та кризи людського існування.

Свобода, вибір та відповідальність ученого як проблеми етики науки. Поняття етосу науки (Р.Мертон). Багатомірність етосу сучасної науки: свобода наукового дослідження і мінливість норм і цінностей. Етичні вимоги в процесі дослідження людини та використання сучасних біомедичних практик (етичні кодекси учених, етичні та біоетичні комітети).

Дисциплінарна методологія наукового пізнання в класичній науці. Формування міждисциплінарних галузей в некласичній науці. Трансдисциплінарні стратегії в постнекласичній/сучасній перспективі.

Філософські засади науки та історичні типи наукової раціональності

Система засад науки як історичний тип наукової раціональності. Ідеали і норми наукового дослідження як складова засад науки. Історична та дисциплінарна визначеність норм наукового дослідження як методологічних регулятивів (принципів) дослідницької діяльності. Наукові картини світу як складова засад науки. Специфіка наукової картини світу як системи теоретичного знання.

Філософські засади науки. Категоріальні засади наукової картини світу як онтологічна складова системи філософських засад науки. Категоріальні засади норм наукового дослідження як епістемологічна складова системи філософських засад науки.

Методологічна свідомість науковців як результат рефлексії над методом та предметом наукового дослідження. Зміна історичних типів наукової раціональності в класичній, некласичній і постнекласичній науці.

Філософія науки в перспективі подолання розриву між природничим і гуманітарним знанням.

Проблема суб'єкта в науковому дослідженні. Зміна врахування ролі суб'єкта у розвитку науки: від елімінації суб'єкта (класичний тип раціональності) до принципу відносності до засобів спостереження (некласичний тип раціональності) та принципу відносності до цілей і цінностей суб'єкта (постнекласичний тип раціональності).

Наука як практична раціональність. Перехід від розгляду науки як цілеспрямованої практики до врахування габітуальності пізнавальних практик. Сучасна наука як система дослідницьких і технологічних практик. Вплив NBIC (системи технологічних практик) на суспільство та людину. Когнітивно-комунікативний вимір сучасних наукових практик.

Філософія науки як практична філософія. Ризики та відповідальність суб'єкта наукового пізнання та практичних дій. Філософія науки як прикладна філософія: застосовність до розв'язання проблематики конкретних галузей науки, надання ціннісного розуміння і методологічного інструментарію.

Натуралістичний тренд і антропологічний поворот у сучасній філософії науки. Еволюційний дискурс науки та епістемології. Когнітивний підхід в системі сучасних філософсько-методологічних досліджень. Нейронаука і прогнозування майбутнього. Соціоантропологічний поворот у філософії науки. Соціальність науки і соціальна природа наукового знання. Етнографічний підхід дослідження «реального життя лабораторії» і дискурс-аналіз. Конструктивізм як методологічна стратегія «соціальної» філософії науки.

Внесок філософії науки у формування й концептуалізацію наукових стратегій майбутнього людства: штучний інтелект, нанотехнології, біотехнології, трансгуманізм, екзистенціальні ризики тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Бейтсон Г. Экология разума. Избранные статьи по антропологии, психиатрии и эпистемологии / Пер. с англ. - М.: Смысл, 2000. – 476 с.

Блур Д. Сильная программа в социологии знания // Логос. 2002. № 5-6(35). – С. 162-185.

Варела Ф. Х., Матурана У. Р. Древо познания: Биологические корни человеческого понимания. — М.: Прогресс-Традиция, 2001. — С. 224.
Витгенштайн Л. Tractatus Logico-philosophicus. Філософські дослідження. — К.: Основи, 1995. — С. 8-86.

Витгенштейн Л. О достоверности / Л. Витгенштейн // Вопросы философии. — 1991. — № 2. — С. 67-120.

Гайденко П. П. Научная рациональность и философский разум / П. П. Гайденко. — М.: Прогресс-Традиция, 2003. — 528 с.

Гудмен Н. Способы создания миров. / Пер. с англ. А.Л. Никифорова, Е.Е. Ледникова, М.В. Лебедева, Т.А. Дмитриева. — М.: Идея-Пресс, Логос, Праксис, 2001.

Гутнер Г.Б. Понятие практик и характер постнеклассического исследования // В кн. «Постнеклассические практики: предметные области исследований». М., РАГС, 2008. С.60-65. <http://www.synergetic.org.ua>

Дебласио А. Новые тенденции в альтернативных эпистемологиях. // Эпистемология и философия науки. 2010. Т. XXIII № 1, с. 160-172.

Добронравова І.С., Сидоренко Л.І. Філософія та методологія науки. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 223 с.

Добронравова І.С., Білоус Т.М., Комар О.В. Новітня філософія науки // Підручник для студентів філософських факультетів та аспірантів – Київ: «Логос», 2009 - 243 с.

Добронравова И.С. Синергетика как общенаучная исследовательская программа. – В кн. “Синергетическая парадигма. Когнитивно – коммуникативные стратегии современного научного познания”, М.: “Прогресс-Традиция”, 2004. С.78-87. <http://www.philsci.univ.kiev.ua>

Докинз Ричард. Эгоистичный ген / The Selfish Gene / Переводчик: Н. Фомина. – Corpus. – 2013.

Докинз Ричард. Расширенный фенотип: длинная рука гена / The Extended Phenotype: The Long Reach of the Gene / Переводчик: А. Гопко. – Corpus. – 2010.

Докинз Р. Эгоистические гены и эгоистические мемы // В книге: Хофштадтер Д., Деннетт Д. Глаз Разума. — Самара, 2003. Инновационная сложность. - Санкт-Петербург.: «АЛТЕЙЯ», 2016. – 607 с.

Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації // Г. Йонас; [Пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко]. – К.: Лібра, 2001. – 400 с

Казютинский В.В. Близок ли «Век Науки» к завершению? // Вопросы философии. – 2013. – № 3. – Режим доступа: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=719&Itemid=52

Кайку М. Фізика майбутнього / Пер. з англ. А.Кам'янець. - Львів: Літопис, 2013.

Кастельс Мануэль. Галактика Интернет: Размышления об интеллекте, бизнесе и обществе / Пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитонова / Мануэль Кастельс. – Екатеринбург.: У-Фатория (при участии изд-ва Гуманитарного университета), 2004. – 328 с.

Кемпбел Д. Эволюционная эпистемология // Эволюционная эпистемология и логика социальных наук: Карл Поппер и его критики. — М.: Эдиториал УРСС, 2000. С. 92—146. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – [Пер. с англ.]– М.: Прогресс, 1975. – 300 с. – (Серия «Логика и методология науки»).

Кун Т. Объективные, ценностные суждения и выбор теории / Т. Кун // Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах

мыслителей Запада: Учебная хрестоматия. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1996. – 400 с. – С. 61-82.

Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции / И. Лакатос // Структура и развитие науки (Из Бостонских исследований по философии науки). – [Сборник переводов]. – М., 1978. – 487 с. – С. 203-269. – (Серия «Логика и методология науки»).

Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ / И. Лакатос. – М.: Медиум, 1995. – 236 с.

Латур Б., Вулгар С. Лабораторная жизнь. Конструирование научных фактов. Гл.2 Антрополог посещает лабораторию. Пер. с англ. Кузнецов А.Г. // Социология власти, №6-7, 2012. – с.178-234.

Латур, Б. Наука в действии: следуя за учеными и инженерами внутри общества / [пер. с англ. К. Федоровой; науч. ред. С. Миляева]. - СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2013. - 414 с.

Латур, Б. Пересборка социального: введение в акторно-сетевую теорию / пер. с англ. И. Полонской; под ред. С. Гавриленко; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». — М.: Изд. дом ВШЭ, 2014. — 384 с.

Лаудан Л. Наука и ценности / Л. Лаудан // Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада: Учебная хрестоматия. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1996. – 400 с. – С. 295-342.

Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая / В. А. Лекторский. – М.: УРСС, 2001. – 256 с.

Лоренц Конрад. Агрессия (так называемое «зло») / Перевод с немецкого Г. Ф. Швейника. – Москва, издательская группа «Прогресс», 1999.

Лоренц Конрад. Обратная сторона зеркала / Москва, изд-во "Республика", 1998.

Матурана, У. Биология познания // Язык и интеллект. Сб. / Пер. с англ. и нем. / Сост. и вступ. ст. В. В. Петрова. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996.

Млодинов Л. (Нео)сознанное. Как бессознательный ум управляет нашим поведением. — М.: Livebook, 2012.

Мамардашвили М.К. Классический и неклассический идеалы рациональности. – Тбилиси: 1984; книга переиздана в 1994 году в Москве изд. «Лабиринт». – 90с.

Мамчур Е.А. Фундаментальная наука и современные технологии // Вопросы философии. – 2011. - № 3. Электронный ресурс. Режим доступа: http://vphil.ru/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

Млодинов Л. (Нео)сознанное. Как бессознательный ум управляет нашим поведением. — М.: Livebook, 2012.

Морен Э. Метод. Природа природы. - М.: «Прогресс – Традиция», 2005. -464с.

Никифоров А.Л. Философия науки: история и методология. - М., 1998.

Патнем Х. Реализм с человеческим лицом // Аналитическая философия науки: становление и развитие (антология). – М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. – 528 с.

Пенроуз Р. Новый ум короля: О компьютерах, мышлении и законах физики. — М.: Едиториал УРСС, 2005.

Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии / М. Полани. – [Пер. с англ.: Предисл. и общ. ред. В. А. Лекторского]. – М.: Прогресс, 1985. – 344 с.

Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. - К.,1997.

Пригожин И., Стэнгерс И. Время, хаос, квант. М., «Прогресс», 1994, 266с.

Пригожин И., Стэнгерс И. Порядок из хаоса, М., Прогресс», 1986.

Социальная эпистемология: идеи, методы, программы/ Под редакцией И.Т. Касавина. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010. – 712с.

Степин В.С. От теоретического знания к постнеклассическим практикам – В кн. «Постнеклассические практики: и социкультурные трансформации», М.: «Макспресс», 2009. С.5-8. <http://www.synergetic.org.ua>

Степин В. С. Теоретическое знание / В.С. Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 744с.

Сидоренко Л.І. Проблеми етики науки в постнекласичному дискурсі //Філософські проблеми гуманітарних наук. Альманах. – 2010. - №19. – С.121-125.

Уайтсайдс Дж. Нанотехнология в ближайшем десятилетии. Прогноз направления исследований / Дж. Уайтсайдс, Д. Эйглер, Р. Андерс. – М.: Мир, 2002. – 292 с.

Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки: Перевод с англ. и нем. / Общ. ред. и авт. вступ. ст. И.С.Нарский. – М.: Прогресс, 1986. – 542с.

Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее. Последствия биотехнологической революции. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ОАО«Люкс», 2004. – 349, [3] с. – (Philosophy).

Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. На пути к либеральной евгенике? / Пер. с нем. – М.: Издательство «Весь Мир», 2002. – 144 с.

Хайдеггер М. Время картины мира / М. Хайдеггер // Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления: [Пер. с нем.] – М.: Республика, 1993.

Шашкова Л.О. Гуманітарне знання у проектах неklasичної епістемології // Філософія та політологія у структурі сучасного соціогуманітарного знання (теоретичні та методологічні аспекти): монографія (у співав.). – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2011. – 543 с.

Шашкова Л. О. Діалог науки і релігії в культурно-історичному контексті. Монографія / Л. О. Шашкова. – К.: Грамота, 2008. – 328с.

Шашкова Л.О. Діалогічність як філософсько-методологічна засада формування критичного мислення / Л.О.Шашкова // Верифікація когнітивних

практик та самореалізація особистості. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. – 180 с. – С. 41-45.

Эволюционная эпистемология и логика социальных наук: Карл Поппер и его критики. — М.: Эдиториал УРСС, 2000.

Энциклопедия эпистемологии и философии науки. М.: 2009.

Этос науки / РАН. Ин-т философии; Ин-т истории естествознания и техники. Отв. ред. Л.П. Киященко и Е. З. Мирская. – М.: Akademia, 2008. – 544 с.

Churchland P.S. Braintrust: What Neuroscience Tells Us about Morality. Princeton University Press, 2011.

Collins H.M., Evans R. The Third Wave of Science Studies: Studies of Expertise and Experience // Social Studies of Science 32/2(April 2002) 235–2

Curry, Patric. On Ecological Ethics: A Critical Introduction [Електронний ресурс] / Patric Curry // The Campaigning for Political Ecology. – 2008. – P.1-23. - Режим доступу: http://eco.gn.apc.org/pubs/ethics_curry.html

David B. Resnik, J.D., Ph.D. What is Ethics in Research & Why is it Important? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niehs.nih.gov/research/resources/bioethics/whatis/>

Eagleman D. The Brain: The Story of You. N.-Y.: Pantheon Books, 2015.

Edelman G.M. Second Nature. Brain Science and Human Knowledge. — New Haven and London, Yale University Press, 2006.

Ethics in science [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visionlearning.com/library/module_viewer.php?mid=161

Garfinkel H. Ethnomethodology's program: Working out Durkheim's aphorism. N.Y., 2002.

Goldman A. Knowledge in a Social World. Oxford, N.Y., 2003. – 407 p.

Knorr-Cetina K. The Manufacture of Knowledge: An Essay on the Constructivist and Contextual Nature of Science. Oxford, Pergamon Press. 1981. (Chapter 1. The Scientist as a Practical Reasoner: Introduction to a Constructivist and Contextual Theory of Knowledge).

Latour, B. Woolgar, St. Laboratory Life. The Construction of Scientific Facts. - Princeton, New Jersey: Princeton University Press. (1979; 1986).

Experimental Philosophy, Rationalism, and Naturalism. E. Fischer and J. Collins (eds.) - London: Routledge, 2015.

Pels D., Hetherington K., Vandenberghe F. The Status of the Object: Performances, Mediations and Techniques // Theory, culture and society. 2002. N5/6.

The Handbook of Discourse Analysis / Edited by D.Tannen, H.E.Hamilton, and D.Schiffrin. — JohnWiley & Sons, Inc., Blackwell Publishers Ltd., 2015. Vol. I.

Varela, F., Thompson, E. and E. Rosch, 1991, The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience, Cambridge, MA: MIT Press.

Також сайт із працями в розділі бібліотека: <http://www.philsci.univ.kiev.ua>

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Концептуалізація проблематики філософії науки в межах позитивізму і постпозитивізму.
2. Поступ наукового знання і проблема демаркації: К.Поппер.
3. Розвиток наукового пізнання як зміна теорій: Т.Кун.
4. Імре Лакатос: структура науково-дослідницьких програм.
5. Обґрунтування методологічного анархізму: П.Феєрабенд.
6. Наука і цінності техногенної цивілізації: автономія людини, свобода, вибір.
7. Система засад науки як історичний тип наукової раціональності.
8. Складові системи засад науки: ідеали і норми наукового дослідження, наукова картина світу, філософські засади.
9. Глобальні наукові революції як зміна історичних типів наукової раціональності.
10. Зміна уявлень про об'єкт, суб'єкт і методи наукового дослідження в класичній, некласичній і постнекласичній (сучасній) науці.
11. Дисциплінарна методологія наукового пізнання в класичній науці. Міждисциплінарні й трансдисциплінарні стратегії сучасної науки.
12. Проблеми етики науки в постнекласичному (сучасному) дискурсі. Свобода наукового дослідження і мінливість норм і цінностей.
13. Натуралістичний тренд сучасної філософії науки.
14. Система технологічних практик NBIC як наукові стратегії конструювання майбутнього людства.
15. Наукове дослідження та інновації. Інновація як цивілізаційний вимір і цінність науки.